

**ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім.Г.С.Сковороди**

На правах рукопису

ТКАЧОВ Сергій Іванович

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ**

ІЗ.00.01 - теорія і історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертація в рукописі.

Робота виконана в Харківському державному університеті

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор
Кобенко Олександр Андрійович.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
Бойко Алла Микитівна;
кандидат педагогічних наук, професор
Балбенко Степан Юрійович.

Провідна установа – Криворізький державний педагогічний інститут

Захист дисертації відбудеться "14" лютого 1995 р.
о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
К.ІІЗ.24.02 у Харківському державному педагогічному університеті
ім. Г.С.Сковороди за адресою: ЗІОІ68, м.Харків, вул.Блехера, 2,
ауд. 22Г.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського
державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди.

Автореферат розісланий "14" січня 1995 р.

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

ЗОЛУТУХІНА С.Т.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.

АКТУАЛЬНІСТЬ дослідження. Одним з головних завдань сучасності є побудова демократичної держави. Здійснення цього можливо завдяки консолідації прогресивних сил і рухів країни, проявленню в житті громадянської позиції всіх членів суспільства, яка ґрунтується на високому рівні політичної культури.

Провідна роль у становленні державності України належить молоді. Вона є тією частиною суспільства, політична культура якої знаходиться в стадії формування. В сучасних умовах в молодіжному середовищі має місце нестійкість життєвих орієнтацій, зневіра в можливість реалізації демократичних принципів. Це потребує цілеспрямованої виховної роботи з підростаючим поколінням по засвоєнню норм, цінностей, досвіду і політичних традицій суспільства, по формуванню політичної культури.

Як об'єкт філософського осмислення політична культура розглядається в працях Л.М.Ануфрієвої, Н.В.Казарінової, Г.М.Лоли, В.В.Муругової, В.Т.Шапка та ін.

Виховання політичної культури старшокласників шляхом політичної провіти, сумісної діяльності школи і сім'ї, засобами мистецтва розкривається в працях В.В.Абушіка, В.Г.Пряникової, А.К.Волкова, Є.А.Зеленова та ін.

Формування політичної культури студентів при вивченні конкретних дисциплін /загальномовних, математики, географії/ знайшло своє відображення в дослідженнях С.Я.Гехтляра, Д.В.Охременка, П.Г.Шевченкова та ін.

Аналізу концепцій політичної культури особистості в працях зарубіжних політологів присвячені дослідження Л.А.Березного, К.С.Ганжієва, Є.Б.Шестопада та ін.

Об'єктивна потреба в формуванні політичної культури школярів в сучасних умовах вимагає відповідної підготовки майбутніх вчителів.

У цьому плані інтерес становлять наукові праці В.П.Бездухова, Б.В.Леванова, С.М.Мусінова, В.Хамраєва, Я.І.Ханбікова, Р.А.Осупова та ін., які присвячені підготовці студентів педвузів до ідейно-морального та суспільно-політичного виховання учнів.

Високо оцінюючи вказані дослідження, треба зазначити, що підготовка майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів в межах університетської освіти ще не була предметом спеціального дослідження. Актуальність теми дисертації підсилюється і новими історичними особливостями розвитку суспільства.

Таким чином, об'єктивна необхідність підготовки молоді до життя і діяльності в умовах демократичного суспільства, суперечність між реальним і необхідним рівнем політичної культури молоді, між реальним рівнем підготовки вчителів до формування політичної культури школярів і сучасними вимогами у підготовці педагогів до такого виду діяльності, недостатня теоретична та практична розробка проблеми зумовили вибір теми дослідження: "Підготовка майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів".

МЕТА даного дослідження – теоретично обґрунтувати зміст і експериментально перевірити способи підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів.

ОБ'ЄКТОМ дослідження є процес підготовки майбутнього педагога, а **ПРЯМЕТОМ** – зміст і способи підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів в умовах університетської освіти.

ГІПОТЕЗА дослідження - підготовка майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів буде результативною, якщо матиме місце:

поєднання теоретичної і практичної підготовки майбутнього педагога;

зв'язок цілеспрямованої діяльності викладачів з політичним самовихованням студентів;

використання активних форм і методів навчання майбутніх вчителів.

Для досягнення мети і перевірки гіпотези дослідження були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати стан підготовки вчителів до формування політичної культури школярів в педагогічній теорії і практиці.

2. Обґрунтувати зміст підготовки вчителя до формування політичної культури учнів.

3. Визначити та експериментально перевірити способи підготовки майбутніх педагогів до формування політичної культури школярів.

4. Скласти методичні рекомендації з питань підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури учнів.

МЕТОДОЛОГІЧНУ ОСНОВУ дисертації становлять ключові положення про взаємодії і взаємообумовленість особистості та суспільства, про провідну роль діяльності у підготовці вчителя.

ТЕОРЕТИЧНУ ОСНОВУ дисертації становлять концепції та висновки вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань політичної культури особистості, підготовки майбутніх вчителів. Зокрема, результати досліджень К.М.Дурай-Новакової, О.Г.Мороза, В.О.Сластьоніна та ін. з проблеми готовності вчителя до педагогічної діяльності; теоретичні положення досліджень В.І.Лозової, З.І.Равкіна, О.І.Щербикова та ін., які виявляють закономірності фор-

мування умінь і навичок творчої професійної діяльності майбутнього педагога; результати досліджень О.О.Абдуліної, Л.В.Кондрашової, І.Т.Огороднікова та ін. з питань вдосконалення підготовки студентів до педагогічної діяльності в умовах вищої педагогічної школи.

У процесі науково-дослідної роботи використовувався КОМПЛЕКС МЕТОДІВ: теоретичний аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури, навчальних планів, програм та іншої документації у вузі; методи моделювання педагогічних процесів і незалежних експертних оцінювань; спостереження, анкетування, інтерв'ювання; педагогічний експеримент /констатуючий, формулючий/; статистичні методи обробки отриманих результатів.

НАУКОВА НОВИЗНА та ТЕОРЕТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ дослідження полягають в теоретичному обґрунтуванні змісту і дослідно-експериментальній перевірці способів підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів.

ОСОБИСТИЙ ВНЄСОК дисертанта полягає у розкритті сучасних особливостей підготовки майбутніх вчителів до формування політичної культури школярів в межах університетської освіти.

ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ дослідження - в розробці методичних рекомендацій для викладачів вузів, вчителів шкіл по формуванню політичної культури школярів.

ВІРОГІДНІСТЬ результатів дослідження та ОБґРУНТОВАНІСТЬ основних висновків дисертаційної роботи забезпечується урахуванням стану розробленості проблеми підготовки вчителя до формування політичної культури учнів, особливостей підготовки педагогів в університетських умовах, попередньої перевірки засосованих способів підготовки студентів на практиці в обмеженому експерименті, їх адекватності об'єкту, предмету, меті та

завданням дослідження.

АПРОБАЦІЯ та ВПРОВАДЖЕННЯ результатів дослідження в практику вищих педагогічних закладів здійснювалися шляхом обговорення доповідей на наукових семінарах кафедри педагогіки ХДУ у 1985-1994 р.р., науково-практичних конференціях: "Проблема формування громадянськості учнів середньої школи в умовах перебудови народної освіти" /Глухів, 1991 р./; "Досвід удосконалення ділових педагогічних ігор" /Харків, 1993 р./; "Питання моральної культури вчителя та його громадянське ставлення до своєї праці у творах В.О.Сухомлинського" /Кіровоград, 1993 р./; "Особливості формування громадянської позиції та моральної культури вчителя" /Горлівка, 1994 р./; на філософському симпозіумі: "Деякі аспекти змісту моральної культури", на II Сквородинівських читаннях: "Значення моральної культури у громадянському становленні особистості" /Харків, 1993 р./.

Матеріали дослідження відображені в методичних рекомендаціях для студентів педвузів, використовуються в практичній роботі автора та інших викладачів ХДУ під час проведення лекційно-семінарських занять з педагогіки та педагогічної практики.

Дослідно-експериментальна робота проводилася у три етапи з 1985 по 1994 р.р.

На ПЕРШОМУ етапі /1985 - 1988 р.р./ вивчався стан досліджуваної проблеми шляхом аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури, здійснювалося вивчення передового педагогічного досвіду, проводився констатувчий експеримент, розроблялася методика дослідження та визначалися способи підготовки вчителя до формування політичної культури школярів.

На ДРУГОМУ етапі / 1989 - 1993 р.р./ проводився формувчий експеримент, перевірялася ефективність способів підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури учнів шкіл.

На ТРЕТЬОМУ етапі /1993 - 1994 р.р./ було зроблено аналіз результатів педагогічного експерименту, конкретизувалися окремі прийоми та способи підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів, формулювалися основні положення та висновки, результати дослідження впроваджувалися в практику.

На захист виносяться:

зміст підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів;

способи підготовки майбутніх вчителів до формування політичної культури учнів / проблемні педагогічні завдання, бесіди, диспути, творчі роботи з питань політичної культури особистості; педагогічний тренінг, ділові педагогічні ігри з питань формування політичної культури школярів/.

СТРУКТУРА та ЗМІСТ дисертації.

Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків і описку використаної літератури.

У ВСТУПІ обґрунтована актуальність обраної проблеми, визначені мета, об'єкт і предмет дослідження, завдання, гіпотеза науково-дослідної роботи, розкриті наукова новизна, теоретична і практична значущість, визначені методи, висвітлені етапи дослідження, сформульовані основні положення, що виносяться на захист.

У ПЕРШОМУ розділі - "Теоретичні основи підготовки майбутніх вчителів до формування політичної культури школярів" - проаналізовано підходи до визначення сутності політичної культури особистості, обґрунтовано зміст і способи підготовки майбутніх вчителів до формування політичної культури школярів, висвітлено особливості підготовки майбутнього вчителя до формування політичної культури учнів в умовах університетської ос-

віти.

Виникнення в античній Греції знань про політику, державу, мистецтво управління політичним життям та застосування цих знань на практиці можна вважати зародженням політичної культури. Наприклад, Арістотель розглядав питання щодо найкращого державного устрою, ознак демократичного суспільства, шляхів досягнення свободи особистості у суспільстві. Східні слов'яни, виховувачи дітей, передавали їм свої моральні й політичні знання.

Відображення питань виховання політичної культури молоді знайшло своє місце й у пам'ятках писемності. Прикладами цього служать твори Кирила Туровського, Володимира Мономаха та інших видатних діячів минулого. І.Федоров видавав букварі, які крім навчальної функції виконували ще й виховну – висвітлювали питання політичного життя суспільства, були спрямовані проти уніатства, колонізації та загарбницьких намірів Польщі та Ватикану. І.Вишенський у своїх творах стверджував ідею рівності й демократичного устрою держави.

Формально термін "політична культура" вперше запровадив в науковий обіг видатний мислитель епохи Просвіти німецький філософ Й.Гердер /кінець XVIII сторіччя/. Пізніше, наприкінці XIX на початку XX століття, цей термін використовували у своїх працях В.Герье, В.Івановський, М.Острогорський та ін.

У сучасних дослідженнях не існує єдиної точки зору стосовно поняття "політична культура". Перша група авторів трактує політичну культуру як систему політичних знань, переконань, поглядів, принципів та способів політичної діяльності, історичного досвіду і традицій /Ф.М.Бурлацький, В.П.Ожegov та ін./.

Друга група – визначає політичну культуру як рівень і ступінь політичної розвинутості й активності громадян, вміння застосо-

увати політичні знання на практиці /Г.А.Амінів, А.О.Копаньова, Б.В.Леванов та ін./ . Третя група дослідників вважає, що політична культура – це зумовлений класовими інтересами процес формування і реалізації сутніх сил людини /М.Т.Ловчук, Д.Н.Коган, А.О.Єришев, В.А.Рєбкало та ін./ . Четверта група науковців розглядає політичну культуру як показник високого або низького ступеня засвоєння ідеальних моделей і досвіду, які запропоновані особистості з боку політичної системи /О.А.Галкін, М.М.Кейзеров та ін./ .

Зарубіжні дослідники пропонують більше 30 визначень політичної культури. Загальним для всіх трактувань є те, що політична культура визначається як певний набір цінностей, які характерні для політичної системи /Г.Алмонд, С.Верба, Л.Пай, Р.Раєр, С.Шейх та ін./ .

Значна кількість дослідників розглядає політичну культуру особистості в трьох аспектах: когнитивному, переконливому і поведінковому. На основі вивчених досліджень, враховуючи потребу сучасного суспільства у громадянах з високим рівнем політичної культури, що ґрунтується на пріоритеті загальнолюдських цінностей, на принципах поваги й терпимості, можна виділити такі компоненти політичної культури школярів : політичні знання, уміння та якості особистості.

Перший компонент передбачає знання політичних термінів, природи та структури політичної влади, державних органів врядування тощо. Другий – уміння критично переробляти політичну інформацію, аналізувати і оцінювати політичні ситуації, аргументовано і логічно вести дискусії з політичних питань. Третій – впевненість у необхідності надбання політичних знань, прийняття цінностей демократичного суспільства, толерантність до різних політичних поглядів і оцінок, повага до опонентів у полі-

тичних дискусіях.

Як свідчить практика шкіл, аналіз науково-педагогічних досліджень, навчально-виховний процес у школі містить значні можливості для формування політичної культури учнів, тому що:

1/ у ході навчально-виховної діяльності можливий цілеспрямований і тривалий вплив на особистість учня, завдяки якому можна здійснювати формування його політичної культури;

2/ належна організація навчально-виховної роботи приводить до розвитку пізнавальної активності та самостійності учнів, що сприяє підвищенню їх інтересу і уваги до політичної культури;

3/ результати навчально-виховної діяльності можна діагностувати, описувати, узагальнювати, що дозволяє оцінити за рівнем розвитку політичної культури учнів;

4/ навчально-виховним процесом можна керувати, а значить й корегувати діяльність по формуванню політичної культури школярів. Ці можливості можуть бути використані, якщо належним чином здійснити підготовку майбутнього вчителя.

Підготовка майбутнього вчителя до формування політичної культури школярів визначається нами як процес навчання в системі знять /лекційно-практичних, групових, консультаційних, індивідуальних/, який передбачає посилення спрямованості особистості вчителя на формування політичної культури школярів, озброєння студентів знаннями, виробку умінь і навичок по формуванню політичної культури школярів. В даному дослідженні були виявлені і використані можливості педагогічних дисциплін і педагогічної практики для підготовки майбутніх вчителів до такої діяльності.

На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з даної проблеми, тенденції розвитку людства, сучасних політичних явищ і подій було зроблено висновки про те, де у визначенні змісту підготовки студентів до формування політичної

культури учнів слід урахувати:

1/ вимоги відродженого суспільства до еталону політичної культури особистості, яка ґрунтується на засадах загальнолюдських цінностей, ідеях гуманізму і демократизму;

2/ необхідність розуміння майбутніми вчителями об'єктивної потреби у формуванні політичної культури школярів, у оволодінні відповідними знаннями, уміннями і навичками, у підвищенні їх власного рівня політичної культури;

3/ сучасні особливості підготовки майбутнього педагога в університеті /поширення індивідуальної і групової роботи зі студентами, залучення їх до суспільно-корисної професійної діяльності, диференційний підхід у навчанні студентів різних відділень і факультетів/.

У ході дослідної роботи з'ясувалося, що важливим моментом підготовки майбутнього вчителя є розвиток позитивних мотивів діяльності по формуванню політичної культури школярів. При цьому особливої уваги заслуговують стійкі мотиви. Вони визначають спрямованість особистості вчителя, яка в контексті дослідження характеризується інтересом до проблеми формування політичної культури учнів, переконанням у необхідності її вирішення. Мотиви діяльності по формуванню політичної культури школярів спонукають майбутнього педагога до самовдосконалення, до оволодіння певними знаннями: про сутність і зміст політичної культури школярів, про особливості і шляхи її формування. На основі таких знань можливо врахування індивідуальних особливостей учнів, їх нахилів, інтересів, попитів. Для розвитку потреби школярів у оволодінні цінностями політичної культури, поширення їх кругозору, ерудиції щодо політичних питань важливе значення має положення про те, що в емоційних переживаннях школярів відображається значущість життєвих явищ і ситуацій.

Проведене дослідження показало, що формування політичної культури школярів вчитель реально може здійснювати тоді, коли він оволодіє уміннями і навичками в проведенні опостережень, бесід, анкетувань з метов діагностування рівня політичної культури особистості учня, в постановці цілей, завдань, визначенні напрямків виховної роботи, в проведенні лекцій, диспутів, конкурсів, тематичних ігор, виставок дитячих робіт, свят і вечорів з політичної тематики тощо.

Вивчення передового педагогічного досвіду засвідчило, що закріплення мотивів, надбаних знань, умінь і навичок по формування політичної культури школярів відбувається шляхом включення майбутніх вчителів у діяльність під час педагогічного тренінгу, ділових педагогічних ігор, педагогічної практики, суспільно-корисної діяльності.

У виборі основних способів підготовки майбутнього вчителя ми виходили з того, що озброєння майбутніх педагогів необхідними знаннями, уміннями і навичками краще здійснювати за допомогою активних форм і методів навчання /розв'язання проблемних педагогічних завдань, виконання творчих робіт, проведення диспутів, ділових ігор, здійснення педагогічного тренінгу з питань формування політичної культури школярів/, тому що вони сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, розвитку їх творчих здібностей.

У ДРУГОМУ розділі - "Дослідно-експериментальна перевірка змісту і способів підготовки майбутніх вчителів до формування політичної культури школярів" - надані результати констатуючого і формуючого експериментів, перевірені способи підготовки вчителів, розкривається хід та ефективність дослідної роботи у підготовці студентів до формування політичної культури школярів.

Всього в експериментальній роботі брали участь 196 вчите-

лів шкіл м. Харкова і 221 студент Харківського державного університету. Контрольними /К=109 студ./ і експериментальними /Е=112 студ./ були групи студентів механіко-математичного, радіофізичного, філологічного факультетів.

Мета констатувального експерименту полягала у вивченні стану підготовки вчителів до формування політичної культури школярів. Для цього використовувалися спостереження і аналіз результатів діяльності вчителів і студентів, бесіди, анкетування, інтерв'ювання. Зміст проведеної роботи був спрямований на виявлення інтересу до проблеми формування політичної культури школярів, розуміння необхідності її вирішення, прагнення до вдосконалення власного рівня політичної культури, обсягу і глибини знань про сутність і зміст політичної культури особистості, характеру умінь і навичок по формуванню політичної культури учнів.

За результатами констатувального експерименту було виявлено, що вчителі і студенти-випускники не виявляють зацікавленості до проблеми формування політичної культури школярів. Лише 7% опитуваних виявили позитивне ставлення і прагнення до вивчення питань щодо політичної культури учнів. Тільки 29% володіють знаннями про сутність і зміст політичної культури, але більшість з них - поверховими і дещо формальними. 64% педагогів застосовують окремі уміння і навички у діагностуванні рівня політичної культури особистості школяра, проте 53% не виявили умінь у визначенні мети, завдань, напрямків виховної роботи по формуванню політичної культури школярів.

В ході констатувального експерименту було з'ясовано, що початковий рівень підготовки студентів в експериментальних і контрольних групах до формування політичної культури учнів суттєво не відрізнявся. При цьому було виявлено, що постійний інтерес до досліджуваної проблеми мав місце тільки у 3% студентів, інші - або не звертали на неї уваги, або не розуміли важливості, не вважали

необхідним її вирішення. 8% студентів виявили деякі знання про сутність політичної культури, особливості і шляхи її формування. Але вони не носили глибокий, науковий характер. У 27% майбутніх педагогів були зафіксовані уміння по формуванню політичної культури школярів виконавчого характеру. Решта опитуваних не виявила необхідних знань і умінь.

Таким чином, результати констатувчого експерименту засвідчили загальний низький рівень підготовки вчителів і студентів до формування політичної культури учнів. Виявлені недоліки було враховано під час організації і проведення формувчого експерименту.

У даній науково-дослідній роботі провідними критеріями і відповідними показниками підготовки вчителів до формування політичної культури школярів були: інтерес до проблеми формування політичної культури школярів /позитивне ставлення, прагнення до вивчення питань політичної культури особистості, діяльності по її формуванню/; знання /про сутність і зміст політичної культури школярів, про особливості, психолого-педагогічні умови і шляхи її формування/; уміння і навички / у діагностиці рівня політичної культури особистості, у визначенні цілей, завдань, напрямків, в організації і проведенні виховної роботи по формуванню політичної культури учнів/.

В ході дослідження було визначено високий, середній і низький рівень підготовки вчителів до формування політичної культури учнів.

Високий рівень підготовки вчителя до формування політичної культури школярів характеризувався стійким постійним інтересом до досліджуваної проблеми, позитивним ставленням, прагненням до діяльності по її вирішенню, до політичної самоосвіти, повними, глибокими, різнобічними знаннями, творчими, високорозвиненими

уміннями і навичками по формуванню політичної культури школярів.

Середній рівень - характеризувався нестійким інтересом до проблеми формування політичної культури школярів, позитивним ставленням, епізодичним прагненням до діяльності по її вирішенню, до політичної самоосвіти, обмеженими, неповними знаннями, репродуктивними уміннями і навичками по формуванню політичної культури учнів.

Низький рівень - характеризувався відсутністю інтересу, пасивністю і байдужістю до проблеми формування політичної культури школярів, відсутністю бажання проводити роботу по її вирішенню, до політичної самоосвіти, поверховими, формальними знаннями, виконавчими уміннями і навичками.

У ході формуючого експерименту була проведена робота по розвитку мотивів діяльності майбутніх вчителів до формування політичної культури школярів. У процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін на лекційних, семінарських, практичних заняттях викладачі привертали увагу студентів до необхідності формування політичної культури учнів, залучали до педагогічного аналізу проблеми політичної культури особистості. При цьому використовувалися такі способи: рішення проблемних педагогічних завдань, проведення групових і індивідуальних бесід, диспутів. Результатом виконаної роботи було те, що студенти чітко усвідомлювали свою соціальну роль у суспільстві, значення майбутньої педагогічної діяльності у розвитку загальної і політичної культури особистості учня, виявляли інтерес до означеної проблеми.

Озброєння студентів знаннями по формуванню політичної культури школярів здійснювалося під час вивчення основного курсу педагогіки та її спецкурсів, в тому числі: "Основи педагогічної майстерності", "Виховна робота класного керівника", "Самовихо-

вання особистості" та ін. При цьому ефективними були диспути, творчі роботи, знайомство з готовими зразками планів-конспектів, розробка нових під керівництвом викладачів, подальша самостійна робота над сценаріями виховних заходів на політичну тематику.

Вироблення умінь і навичок по формуванню політичної культури учнів мало місце під час педагогічного тренінгу, ділових педагогічних ігор. Закріплення умінь і навичок у діагностичі рівня політичної культури особистості здійснювалося шляхом залучення майбутніх вчителів до проведення бесід, спостережень, анкетувань серед студентів університету та учнів шкіл. Особлива увага приділялася вмінням у визначенні цілей, завдань, напрямків виховної роботи по формуванню політичної культури школярів, які вироблялися під час розв'язання педагогічних завдань на заняттях, самостійної роботи над планами-конспектами виховних заходів, у процесі проходження педагогічної практики.

У ході підготовки майбутніх вчителів було звернено їх увагу на те, що формування політичних знань, умінь та якостей школярів доцільно здійснювати як шляхом проведення політичного інформування, лекцій, диспутів, бесід з політичних питань, так і залученням учнів до участі в конкурсах, тематичних іграх, виставках робіт, святах і вечорах з політичної тематики.

Вся робота у підготовці майбутніх вчителів до формування політичної культури школярів була побудована на взаємозв'язку процесів виховання і самовиховання. Важливу роль при цьому мало використання щоденників самовдосконалення, в яких майбутні вчителі відображували свої досягнення, зміни у розвитку власної загальної і політичної культури. Викладачі допомагали студентам оцінювати досягнутий рівень політичної культури, ставили подальші завдання політичного самовиховання.

Контроль і перевірка надбаних знань, умінь і навичок здійснювалися у ході ділових педагогічних ігор, під час педагогічної практики /проведення спостережень, анкетувань, бесід з питань політичної культури та ін./. Викладачі разом зі студентами аналізували рівень досягнутих знань, умінь і навичок, виявляли недоліки, планували подальшу діяльність з метов корегування або усунення небажаних наслідків.

В результаті формувчого експерименту за усіма виділеними критеріями спостерігалося поліпшення показників підготовки студентів з експериментальних груп. У майбутніх вчителів значно підвищився інтерес до проблеми формування політичної культури школярів, який набув виразного стійкого характеру у 27% студентів, епізодичного - у 41% студентів /в контрольних групах відповідно у 5% і 18%/. Зафіксовано, що набуті знання з питань формування політичної культури особистості були повними, глибокими, різнобічними у 36% майбутніх педагогів /в контрольних групах - у 9%/. Уміння і навички майбутніх вчителів з експериментальних груп носили творчий характер у 29% студентів, в той час як в контрольних групах ця кількість досягла всього 14%.

Проведений порівняльний аналіз отриманих результатів дає підставу зробити висновок про ефективність застосованих способів у підготовці майбутніх педагогів до формування політичної культури школярів.

У ВИСНОВКАХ дисертації викладені основні теоретичні та практичні результати дослідження:

І. В сучасних умовах розвитку суспільства постала об'єктивна потреба у вирішенні проблеми формування політичної культури школярів. Отже, у процесі підготовки майбутнього вчителя слід орієнтувати його на необхідність розвитку загальної і політичної культури школярів на основі загальнолюдських цінностей,

ідей гуманізму та демократизму. Головне завдання у вирішенні цієї проблеми полягає у тому, щоб сформувати у школярів політичні знання, уміння і якості, розуміння і усвідомлення того, що взаємовідносини у сфері політичного життя повинні завжди будуватися на принципах поваги та терпимості.

2. Підготовка майбутніх вчителів до формування політичної культури школярів була результативною тоді, коли органічно поєднувалися її теоретична і практична сторони.

3. Ефективність підготовки майбутніх педагогів до формування політичної культури школярів зростала завдяки цілепрямованому співробітництву викладачів і студентів по підвищенню політичної культури останніх шляхом самовиховання.

4. У підготовці майбутніх вчителів провідну роль відіграли активні форми і методи навчання, тому що важливо було не тільки озброїти студентів необхідними знаннями, а й виробити в них певні уміння і навички по формуванню політичної культури школярів.

Дисертація не претендує на остаточне вирішення висунутої проблеми. Подальшого вивчення і наукового обґрунтування потребує питання щодо особливостей підготовки вчителів до формування політичної культури школярів залежно від типів педагогічних навчальних закладів, змісту фундаментальної підготовки /гуманітарної або науковоприродничої/, від форм і методів навчально-виховної роботи зі студентами.

Основний зміст дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Методичні вказівки по організації педагогічної практики студентів університету в кімнатах школяра при ЖВКах. - Харків: ХДУ, 1989. - 11с. /рос.мов./ /у співавторстві/.

2. Робота вихователя у групі продовженого дня /методичні рекомендації студентам педагогічних відділень університету/.

Харків: ХДУ, 1989. - II с. /рос.мов./ / у співавторстві/.

3. Проблема виховання громадянськості учнів середньої школи в умовах перебудови народної освіти /Актуальні проблеми інтернаціонального та патріотичного виховання /тези доповідей міжвузівської науково-практичної конференції /м.Глухів, 27-28 лютого 1991 р./ - Глухів, 1991. - С.151-153 /рос.мов./ /у співавторстві/.

4. Нким має бути сучасний вчитель. - Харківський університет. - 1992, 18 серпня. - С.2 /у співавторстві/.

5. Громадянська позиція майбутнього вчителя //Педагогічна культура / за ред. Л.С.Нечепоренко/ - Харків: ХДУ, 1993. - С.118 - 121.

6. Досвід удосконалення ділових педагогічних ігор //Молодь в посттоталітарному суспільстві: український варіант. Тези доповідей науково-практичної конференції, 27 - 28 квітня 1993 р. - Харків: педінститут, 1993. - С.136 - 137.

7. Питання моральної культури вчителя та його громадянське ставлення до своєї праці у творах В.О.Сухомлинського /тези доповідей науково-практичної конференції "Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розбудова національної освіти" - Кіровоград, 1993. - С. 123-125.

8. Деякі аспекти змісту моральної культури /Знання, культура, влада: проблеми філософського осмислення /тези доповідей філософського симпозиуму студентів, аспірантів, молодих викладачів/ /жовтень, 1993 р./ - Харків: ХДУ, 1993. - С.36 - 38 /рос.мов./ /у співавторстві/.

9. Громадянська позиція вчителя і джерела її формування. - Харківський університет. - 1993 р. - 2 лютого. - С.3.

10. Значення моральної культури у громадянському становленні особистості /тези доповідей II Харківських Сковородинівських

читань: "Національна філософія: сучасне, минуле та перспективи" - Харків: ХДУ, 1993. - С.110-112 /у співавторстві/.

11. До проблеми формування громадянської позиції та моральної культури вчителя /тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції "Гуманістичні основи концепції Н.К.Крупської та сучасність". - Горлівка: ПЦДІН, 1994. - С.153 - 155 /у співавторстві/.

12. Особливості формування світогляду сучасних студентів як основи громадянської позиції майбутнього вчителя /матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Девіантна поведінка неповнолітніх і молоді: можливості впливу". - Харків: ХДУ, 1994. - С.222-223.

13. Чи потрібна політична культура? - Харківський університет. - 1994 р. - 29 листопада. - С.2.

A N N O T A T I O N

Tkachov S.I. The future teacher's training for the formation of the political culture of schoolchildren.

The thesis for the degree of the Master of Pedagogical science in speciality 13.00.01 - theory and history of pedagogics, the Scovoroda Kharkov Pedagogical University, Kharkov, 1995.

In this work a future teacher's training was investigated. The contents, components and indicators of the future teacher's training for the formation of political culture of schoolchildren were substantiated. In the course of the experimental work the most effective methods of educational work at higher school, which secure a high level of students' training for forming the political culture of schoolchildren, were revealed.

А Н Н О Т А Ц И Я

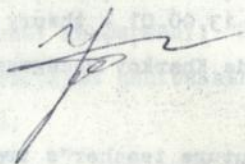
Ткачев С.И. Подготовка будущего учителя к формированию политической культуры школьников.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогики, Харьковский государственный педагогический университет им. Г.С.Сковороды, Харьков, 1995.

Исследовалась подготовка будущего учителя к формированию политической культуры школьников. Обосновано содержание, компоненты и показатели подготовки педагога. В ходе экспериментальной работы были выявлены наиболее эффективные способы учебно-воспитательной деятельности вуза, обеспечивающие высокий уровень подготовки студентов к формированию политической культуры учащихся.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

політична культура, зміст і способи підготовки майбутнього вчителя.

С.І.ТКАЧОВ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ДО ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ

ІЗ.00.01 - теорія і історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 30.12.94. Друк. арк. 1,4.

Обл.-рид. арк. 1,1. Формат паперу 60x84/16.

Тираж 100 пр.

Зем.І/970-94

Друкарня ХВУ

458422

AB 31.720

AB 31.720